

taa. Juominen on asia, joka vai-
kuttaa paitsi juojaan myös hä-
nen ympäristöönsä, ja juomi-
sen perustelut sekä sen säänte-
lemisen keinot ovat sekä yksi-
tyisiä että lähiympäristön har-
joittamia tai virallista sääte-
lyä.

Mihin juomatapatietoa tarvi- taan päätöksenteossa?

”Suomi juo” todistaa jälleen
kerran, että alkoholin kulutuk-
sen, juomatapojen ja alkoholi-
haittojen välinen yhteys muut-
tuu hitaasti. Sukupolven mit-
taankaan eivät useimmat perus-
piirteet muutu. Tämä tieto on
sekä helpotus että kiusa alkoho-
lipolitiikan päättäjille. Helpotus
syntyy siitä, että jos ei tehdä juu-
ri mitään, eivät alkoholilotkaan
juuri muutu ainakaan yhden tai
kahden vaalikauden aikana. Kiu-
sa syntyy taas siitä, että jos pää-

töksentekijä toivoo olojen muut-
tuvan luonnostaan hänen ha-
luamaansa suuntaan, ei tällaisia
muutoksia pysty edes havaitse-
maan vaalikauden mittaisena ai-
kana, vaan tarvitaan vuosikym-
meniä. Poliitiikka ei kuitenkaan
ole täysin vailla vaikutuksia. Jyr-
kät muutokset alkoholin hinnas-
sa ja saatavuudessa purevat edel-
leenkin alkoholin kulutukseen,
jopa melko välittömästi. Tästä
vuoden 1969 keskiolutuudistus
ja vuoden 2004 veronalennus
ovat äärimmäisiä ja selkeitä esi-
merkkejä.

Juomatapatutkimusten yksi
tehtävä on muistuttaa päätök-
sentekijöitä ja kaikkia alkoho-
lioloista kiinnostuneita muu-
tosten hitaudesta. Harvoin käy
niin, että juomatapatietojen pe-
rusteella olisi voitu päättää, mi-
tä muutoksia politiikkaan pitäi-

si juuri nyt tehdä. Pikemmin-
kin on niin, että juomatapatut-
kimuksilla voi perustella, mi-
tä ei kannata tehdä, kun vaiku-
tukset eivät kuitenkaan ole mer-
kittäviä. Juomatapatutkimukset
voivat tukea siis sellaista päätök-
sentekoa, jossa tekemättä jättä-
minenkin on teko – niin kuin
usein onkin, ja hyvin painavassa
merkityksessä. Näissä tilanteis-
sa juomatapatutkimukset toi-
mivat jarruina erilaisille toiveik-
kaille ehdotuksille. Juomatavat
ovat hitauden valtakuntaa, joka
nousee ”Suomi juo” -teoksessa
taas kerran korkeimmalle ko-
rokkeelle. Hätäisemmän muu-
toksen ystäville kirjaan pitäi-
si liittää alkoholipolitiikan työ-
kalupakista tutun tyyppinen va-
roitustarra: ”Kirjan lukeminen
voi horjuttaa uskoa juomatapo-
jen nopeaan muuttumiseen”.

Feminismin kolme aaltoa

JORMA SIPILÄ

Raija Julkunen viimeistelee yli-
opistouraansa kirjoittamalla
”eläkkeellesiirtymistrilogian”,
jossa hän kokoaa ymmärrystään
työhön, sukupuoleen ja hyvin-
vointivaltioon liittyvistä kysy-
myksistä. Käsissä on nyt trilo-
gian toinen osa, kolmannen on
tarkoitus käsitellä hyvinvointi-
valtiota.

Tämän osan keskeisiä kysy-
myksiä ovat: Miten sukupuoli-
järjestys murenee ja uusiintuu?
Miten tasa-arvo- ja sosiaalipo-
litiikka muovaavat sukupuolta?

Millaisia jännitteitä on tasa-ar-
voidean ja sukupuolta järjestä-
vien käytäntöjen välillä? Näin
kirja kiinnittyy pohjoismaisen
sukupuolipolitiikan suuriin tee-
moihin.

Raija Julkunen on yksi har-
voista, jotka voivat tehdä täl-
laisia teoksia. Tutkijana hänelle
on ollut ominaista valtava
kyky seurata ja käynnistää ajan-
kohtaisia keskusteluja teemois-
ta, jotka ovat keskeisiä sekä po-
litiikassa että yhteiskuntatutki-
muksessa. ”Keskustelu” on täs-

Raija Julkunen
Sukupuolen järjestykset ja
tasa-arvon paradoksit
Vastapaino, 2010

sä oikea sana, sillä Julkunen ei
lähesty aihepiirejään makroteo-
rian välinein, vaan hyvinkin so-
veltavana ja politiikkaorientoi-
tuneena tutkijana. Ehkä mon-
net meistä ovat taipuvaisia ajat-
telemaan, ettei tutkija voi hau-
kata näin suurta palaa. Siksi on
hämmentävää huomata Julku-
sen murehtivan, ettei kirjassa

käsitellä koulua, kieltä, uskontoja eikä mediaa, koska hän ei ole niitä koskaan tutkinut.

Laajan aihepiiriin työstäminen on kuitenkin myös mahdollisuus. Ne runsaat yhteydet, joissa työelämä, sukupuoli ja hyvinvointi sekä niihin kohdistuvat politiikat kohtaavat toisensa, keventävät kirjoittajan kuormitusta. Julkusen trilogiaa voi ajatella myös yhtenä kokonaisuutena, jossa keskeistä yhteiskuntapolitiikkaa ja sen tutkimusta katsotaan kolmesta näkökulmasta.

Julkusen kirjoittamisen resursseina ei ole ainoastaan lukeisuus (lähdeluettelossa 45 sivua). Sitäkin tärkeämpi on hänen kykynsä tunnistaa, omaksumaa ja kierrättää aikalaiskeskustelujen uudet ainekset. Oheiseurauksena on ollut tavaton määrä esitelmöintipyyntöjä, mutta ei niihinkään vastaaminen ainoastaan syö resursseja. Henkilökohtaiset kohtaamiset erilaisten ihmisten kanssa tuovat mukanaan aineksia uusiksi kysymyksiksi ja antavat palautetta siitä, mikä ihmisiä kiinnostaa. Tämä kirja on vahva näyttö Julkusen kyvystä yhdistää tieteellisiä keskusteluja maailman tapahtumiin ja puheenaiheisiin. Mikä olisi yhteiskuntatieteissä tärkeämpää?

* * *

Kirjoittamisen lähtökohtana on ajatus feminismin kolmesta aallosta. Kirja keskittyy kysymään, miten vallitseva kolmas aalto (vai pitäisikö puhua tuulen suunnan kääntymisestä seuranneesta ristiaallokosta?) eroaa 1960-luvulla syntyneestä toisesta aallosta. Tuo toinen ainakin oli ilmiselvä aalto, jolla oli suunta ja muoto. Sille oli ominaista käyttää politiikkaa tuke-

maan naisten pyrkimyksiä ansiotyöhön ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Sen sijaan kolmatta aaltoa on paljon vaikeampi määritellä: sukupuoli on aiempaa epäselvempi sosiaalinen määre, naisten keskinäiset erot ovat näkyvämpiä, syrjäntäkeskustelut hajautuneempia ja politiikan hallintatapa sekavampi. Puhujat suhteuttavat sukupuolen entistä useammin muihin yhteiskunnallisiin ulottuvuuksiin.

Kirjalla on matriisimainen rakenne. Julkunen käy läpi työn, perheen, ruumiillisuuden/seksoalisuuden ja sosiaalipoliittikan alueet pyrkien selvittämään, missä määrin sukupuolinen ero, sukupuolten hierarkia ja heteronormi rakentavat näitä elämänalueita. Hän kysyy myös, miten feminismi ja naisliike ovat tuoneet näiden neljän elämänalueen kysymyksiä tasa-arvopoliittikan piiriin. Rakenne on teoreettisesti jäntevä, mutta monikerroksisuutensa vuoksi vaikea kaikilta kohdin toteuttaa.

Historiallisen yleiskatsauksen kirjoittamista edesauttaa, että Julkunen on ollut tutkijana mukana seuraamassa feminismin valtavirtaa ja vastavirtoja 1960-luvulta 2010-luvulle. Varttuneella yhteiskunnan tutkijalla on aina takanaan pitkä ura osallistuvana havainnoitsijana. Matkan varrella hän joutuu myös väistämättä kokemaan tieteellistä identiteettiä ravistelevia paradigman muutoksia, mikä saattaa auttaa hyväksymään tulkintojen moninaisuutta. Tämäntapainen tarkkailuasema tulee sympaattisesti näkyviin Julkusen kerronnassa. Hän esittelee monenkirjavan joukon kirjoittajia ja ajatuksia antaen tilaa myös naiiveille ky-

sinkertaistajille. Oma näkemys tulee sitten vaatimattomana peräkaneettina.

Tärkeintä kolmannen aallon keskusteluissa on varmaankin vahva näkemys siitä, ettei yksi tekijä määritä ihmistä. Sukupuoli ei riitä, ei riitä sanoa, että miehet nyt ovat tuollaisia, mutta naiset tällaisia. Naiset ovat keskenään erilaisia ja miehet myös. Tämä ei johda siihen, että sukupuoli olisi turha ja mitätön kategoria, saati että subjekti voisi itse tehdä sille mitä tahansa. Biologia on olemassa, vaikka se sallii ihmisen identiteetin erilaistumisen ympäristöjen, paineiden, taipumusten ja valintojen sekamelskassa.

Kirjoittajan ajattelun keskeisiä tuloksia ovat lopun pohdinnat tasa-arvokysymyksen muuntumisesta. Jos sukupuolten tasa-arvon idea oli aikanaan politiikkaa liikuttava päämäärä, onko siitä ja sen ankkurista eli pohjoismaisesta hyvinvointivalttiosta tullut nyt vuorollaan jotain vanhaa, pölyttynyttä ja ikävästi leimautunutta? Instituutiot jatkavat toimintaansa, mutta elävätkö ne?

Julkunen osoittaa, että tasa-arvopoliittisia haasteita riittää. Miesten ja naisten muodolliset oikeudet ovat yhtenäistyneet, mutta Pohjoismaat eivät ole vapautuneet tasa-arvoihanteen vastaisista arkisista käytännöistä, moniperustaisesta syrjinnästä tai parisuhdeväkivallasta. Nuori sukupolvi on sosialistunut uskomaan, että pohjoismaiset yhteiskunnat ovat saavuttaneet tasa-arvon, mutta arkielämässään nuoret naiset kohtaavat kuitenkin henkilökohtaista eriarvoisuutta. Sitä kohtaavat myös oikeuksiaan vanhempina vaativat nuoret isät.

Kuuluisan naisystävällisen,

pohjoismaisen sosiaalipolitiikan suuriin saavutuksiin kuuluvat esimerkiksi julkiset hoivapalvelut, naisten ansiotyön yleisyys, yksinhuoltajien köyhyyden vähäisyys sekä aktiivisen ja hoivaavan isyyden politiikka. Maat eivät ole kuitenkaan onnistuneet poistamaan sukupuolista työnjakoa kotityössä, vanhemmuudessa eivätkä talouden ja hallinnon johtotehtävissä. Ne eivät ole kyenneet integroimaan maahanmuuttajanaisia eivätkä puolustamaan naisten ruumiillista koskemattomuutta. Käytetyt keinot ovat usein pehmeitä, mutta silloinkin kun ne ovat voimakkaita, niillä on tapana törmätä toimeenpano-ongelmiin, sanoo Julkunen.

Pohjoismaiden joukossa Suomi loistaa kaikessa konservatiivisuudessaan. ”*Eduskunnassa sukupuolireformit (kiintiöt, seksikauppa, parisuhdelaki, samansukupuolisten pariin adoptio, hedelmöityshoidot) voidaan määrittellä niin sanotuiksi arvo- tai omantunnon kysymyksiksi, joissa kansanedustajilla on oikeus poiketa puolueen kannasta tai joissa sellaista ei edes muodosteta. Niissä yhteyksissä suomalainen arvokonservatiivisuus, antifeminismi ja heteronormille perustuvan perheinstituution vahvuus paljastuvat kerta kerran jälkeen*” (s. 277).

Uusliberaali aika rakastaa muodollista sääntelyä ja hakee Yhdysvalloista lainattuun

tapaan ongelmien ratkaisuja mieluemmin oikeuksista kuin etuuksista. Ehkä lainsäädäntö voisi todellakin käsitellä kaikkea syrjintää yhdessä kehyksessä ja tuomioistuimet puuttua yhtenäisin keinoin mihin tahansa syrjintään. Julkusen mielestä on kuitenkin kyseenalaista, missä määrin tuomioistuimet soveltuvat ratkomaan hyvinvointivaltiolle ominaisia taloudellisia ja poliittisia kysymyksiä.

* * *

Yksi kirjan keskeisiä havaintoja on, että Pohjoismaat ovat hyviä ratkaisemaan sellaisia ongelmia, joihin vastaus löytyy hyvinvointivaltion perinteisin keinoin. Kun naisystävällisyys voidaan perustaa työelämää koskeviin säädöksiin, tulonsiirtoihin tai palveluihin, ollaan vahvoilla. Mutta arkielämä sisältää myös yksityisen ja yksilöllisen alueen – parisuhteet, seksuaalisuuden, perheen, kodin ja elämäntyylin – jossa ihmiset ovat omillaan.

Onnistuneet hyvinvoinnin tuottamisjärjestelmät antavat ihmisille enemmän tilaa toimia yksilöllisesti. Julkunen näkeekin oivaltavasti, että 2000-luvun diskurssissa ja politiikassa tasa-arvo tarkoittaa ennen muuta yksilöiden mahdollisuutta toteuttaa itseään ja valita itsensä ilman sukupuolen asettamia rajoituksia sekä oikeutta sukupuoliseen tasa-arvoon ja syrji-

mättömyyteen. Oikeus yksilölliseen elämään ei kuitenkaan riitä, vaan Julkunen nostaa tasa-arvon toiseksi puoleksi sukupuolibalanssia koskevan säännösten, joka turvaa sukupuolten yhtäläisen edustuksen poliittisissa ja asiantuntijaelimissä.

Kolmas aalto on vinyt mattoa alta niiltä suoraviivaisilta tasa-arvovaatimuksilta, joita toisen aallon naistutkimus ja naispolitiikka tuottivat. Tämä ei ole kuitenkaan tehnyt sukupuolta merkityksettömäksi.

Sukupuolijärjestelmä ei ole kadonnut mihinkään, ero, hierarkia ja heteronormi pysyvät järjestelmän keskeisinä piirteinä, mutta nyt niistä puhutaan pehmeämmin käsittein. Naistutkimus on vaihtunut sukupuolen tutkimukseksi. Naiset eivät toimi tietyllä tavalla, mutta sukupuolitapaista sellainen saattaa kyllä olla.

Lukijan mielihyvää kasvattavat kirjoittamisen huolellisuus ja erinomaisen luettava kieli. Julkunen otti kirjan valmistelussa vuoden aikalisän, ilmeisen suotuisin tuloksin. Aikalisää olisi ollut arvokasta käyttää myös indeksin tuottamiseen; kyllä tällaisessa tietoaarkistossa pitäisi sellainen olla.

Tuskin olen Yhteiskuntapolitiikan ainoa lukija, joka odottaa toiveikkaana trilogian kolmatta osaa.